

О. М. Трушенко, кандидат економічних наук,
доцент Дніпропетровського університету економіки та права ім. А.
Нобеля

“НОВА ФІНАНСОВА ЕЛІТА” ЯК ФАКТОР ПРИСКОРЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Проаналізовано сучасні тенденції стратифікації населення в контексті розвитку глобалізаційних процесів, визначено і розглянуто концепцію “фінансової еліти” глобального світу – осіб з високим чистим доходом, досліджено наукові підходи щодо визначення представників вищого класу з різним рівнем добробуту. Відображено особливості функціонування осіб з високим чистим доходом, характерні відмінності “нової фінансової еліти”, а також розглянуто фактори, що сприяли значному зростанню добробуту певних економічних суб’єктів за останні 30 років, та їх роль у формуванні нової глобальної економіки.

В статье проанализированы современные тенденции стратификации населения в контексте развития глобализационных процессов, рассмотрена концепция финансовой элиты глобального мира – лиц с высоким чистым доходом, изучены научные подходы к определению представителей высшего класса с разным уровнем благосостояния. Представлен анализ особенностей функционирования лиц с высоким чистым доходом, характерных черт “новой финансовой элиты”, а также рассмотрены факторы, которые привели к значительному росту благосостояния определенных экономических субъектов за последние 30 лет, и их роль в формировании новой глобальной экономики.

The article dwells upon modern tendencies of population classification in terms of globalization; discusses the concept of existence of financial elite – high net worth individuals; determines upper class representatives with different levels of wealth. The article analyses high net worth individual characteristic features, as well as factors of the wealth boom in last decades of the XX century and the role of the new financial elite in forming of global economy.

Ключові слова. Фінансова еліта, особи з високим чистим доходом, особи з ультрависоким чистим доходом, індустрія управління добробутом, “новий” міжнародний поділ праці, глобальні міста, сільське суспільство, віртуальна країна.

Вступ. Багатство як економічний феномен завжди цікавило дослідників економіки, котрі намагалися створити практичні моделі розвитку економічних відносин, що сприяли б покращанню добробуту. Найбільшу увагу привертало саме національний добробут. Дослідження ж індивідуального добробуту можна знайти у працях представників інституціоналізму (Д. Гелбрейт, Т. Веблен), які зазвичай мають описовий характер. Друга половина ХХ ст. відзначена істотними змінами у світовій економіці, розвитком електронного бізнесу та четвертинного сектора економіки, що призвело до так званого буму багатства. Сучасні науковці (Р. Франк, З. Бауман, Дж. Біверсток, Х. Голдман та ін.) все більше приділяють увагу дослідженню способу життя і можливостей глобального впливу представників найбагатших верств населення. Слід зазначити, що аналіз фінансової еліти є прерогативою вчених західних країн, в яких і мешкає переважна більшість представників даної групи. Вітчизняні вчені не приділяють достатньо уваги цьому питанню, навіть у тому, що стосується дефініцій для нових економічних явищ. Отже, можна зазначити, що ця тема дійсно актуальна, особливо в контексті становлення та визначення ролі української економіки у глобальному світі.

© О. М. Трушенко, 2011

Постановка завдання. Основна мета статті – визначення “нової фінансової еліти” глобальної економіки, достатньо впливової для того, щоб змінювати стан економічних систем і створювати нову структуру економічного відтворення. Для досягнення даної мети було поставлено такі завдання: проаналізувати концепцію існування фінансової еліти і розглянути різні підходи до її визначення, дослідити фактори, що спричинили появу осіб з ультрависокими чистими доходами та визначити характерні риси їх існування, розглянути новітні тенденції розвитку глобальної економіки в даному контексті.

Результати дослідження. Розвиток глобалізованого суспільства характеризується суперечливими тенденціями, які, з одного боку, позначають зростаюче взаємопроникнення національних економік у багатьох аспектах суспільного життя та призводять до стандартизації соціоекономічних процесів, з іншого – спостерігається якісний розрив економічного розвитку, що виявляється у значній диференціації між центром глобальної економіки (розвинутими та найбагатшими країнами) та периферією (країни, що розвиваються, бідні регіони).

У ході досліджень розвитку глобального капіталізму найчастіше можна було спостерігати висновки вчених щодо нерівності в розподілі доходів у суспільстві та визначення маргінальних груп населення (прошарок найбільш бідних), що потребують соціального захисту і специфічних державних, міжнародних та благодійних програм, спрямованих на покращання умов життя. Слід зазначити, що одним з проявів глобалізації є подальша стратифікація населення, в результаті якої можна виділити групу основних бенефіціарів глобальних процесів – прошарок найбагатших, які не тільки контролюють глобальну економіку

та маніпулюють глобальними потоками інформації та фінансових ресурсів на власну користь, а й задають нові тенденції щодо її подальшого розвитку, створюючи нову інфраструктуру ринку, на якому функціонують ексклюзивні продукти й послуги. Деякі вчені вважають, що найбагатші, яких ще називають особами з високим чистим доходом (ОВЧД), – це представники так званого “швидкого життя”, водночас решта світу являє собою клас населення, що живе “повільним життям”. Якщо “швидке життя” розуміти як фактор якісного, а не кількісного економічного зростання; як гнучкість ринку та його зростаючу чутливість, швидку реакцію на сучасні тенденції та майбутні очікування; як створення та споживання нових технологій тощо, то можна стверджувати, що основну увагу під час дослідження глобального економічного регулювання слід приділяти вивченню саме найбагатшої групи населення, визначенню факторів, кількісних показників, характеристики їх способу життя і т. ін.

Нерівність у розподілі добробуту й доходів завжди спостерігалась на національному та глобальному рівнях. Цікавим фактом, що характеризує розвиток сучасної глобальної економіки, вважають таку нерівність у розподілі доходів серед населення, яка призводить до того, що найбідніші сегменти споживають усе меншу частку світового продукту. До основних факторів нерівномірності у споживанні благ нині слід зарахувати не зменшення доходів середнього класу та бідних, не розрив між населенням із середніми та низькими доходами, а саме значне розширення групи людей з чистим доходом вищим ніж 1 млн дол. США (їх називають найбагатші, супербагаті, мільйонери, або особи з високим чистим доходом), і великий розрив між доходами саме в цій групі населення, що приводить до ще детальнішої класифікації та дозволяє виділити частку осіб з ультрависоким чистим доходом (їх статок перевищує 30 млн дол. США) [1].

Д. Гелбрейт вважав, що з усіх прошарків населення найбагатші являють собою найбільш значущу та найменш досліджену групу. Хоча слід підкреслити, що суспільство й дослідників завжди цікавив феномен заможності та багатства, його джерела, наслідки і представники. Так, Т. Веблен вивчав особливості життєвого стилю та споживання “заможного класу” наприкінці XIX ст. у США. Він вивчав клас заможних та зображував їх як групу людей, чие багатство звільняє їх від необхідності працювати. Він писав, що структура їх споживання значно відрізнялась від структури споживання решти економічних суб’єктів через те, що не зводилась лише до задоволення базових потреб. Таке споживання можна охарактеризувати як показне, наприклад, великі будинки, маєтки, яхти, колекціонування предметів мистецтва, зацікавленість в елітному спорті та відпочинку, необхідність утримувати обслугу та все інше, що може дистанціювати еліту від решти світу. Характеристика Т. Веблена відбивала переважно негативні риси класу еліти.

У світовій економіці дослідження добробуту зазвичай індивідів базувались на факті, що основою багатства є так звані “старі” гроші, тобто акумуляція фінансових ресурсів через успадкування, або володіння нерухомістю ресурсами, землею тощо. Слід зазначити, що ситуація дещо змінилася, починаючи з 1980-х рр., коли джерелом індивідуального приватного добробуту стають “нові гроші”, котрі дають можливість процвітання завдяки використанню специфічних знань, наприклад про функціонування фінансових ринків, нових економік країн, що розвиваються, про електронний бізнес, використання третинного та четвертинного секторів економіки і побудову мереж виробництва та споживання. Таким чином, протягом останніх років спостерігається постійне зростання глобального добробуту, що й дає можливість виокремити певну групу суб’єктів бенефіціарів, яку можна назвати “фінансовою елітою”.

Для того щоб визначити, які саме наслідки отримає глобальна економіка від існування групи найбагатших, або супербагатих, потрібно насамперед визначитися з концепцією існування “фінансової еліти” та основними дефініціями, що розкривали б їх характерні риси та особливості. Найбагатші індивіди являють собою представників транснаціональної економіки, яких ще називають космополітами, що живуть швидким та гіпермобільним життям у власноручно створеному ексклюзивному колі соціокультурних та економічних відносин. Супербагаті суб’єкти економіки функціонують у віртуальному (в якому не існує фізичних кордонів) глобальному ексклюзивному суспільстві, з численними резиденціями, установами, що забезпечують ведення домашнього господарства, приватну охорону, доступ до вільного користування пентхаузами у 5-, 6- і 7-зіркових готелях світу, приватними літаками, надзвичайно розкішне споживання. Американський дослідник Франк у дослідженні світу найбагатших запропонував назву для віртуальної економіки – Річистан (Richistan) [2, 53]. У віртуальній країні існує власна інфраструктура для обслуговування багатих індивідів, з розвинутою медичною системою (сімейні лікарі), легким переміщенням у просторі (подорожі й розгалужена система приватного транспорту) та індустрією управління добробутом (надання бізнес-послуг вищого рівня), навіть мовою (певні мовні звороти). Віртуальна країна, у свою чергу, може бути поділена на віртуальні регіони залежно від вартості домогосподарства: нижній Річистан (від 1 млн до 10 млн дол.; 7,5 домогосподарств), середній Річистан (від 10 млн до 100 млн дол.; до 2 млн домогосподарств), верхній Річистан (від 100 млн до 1 млрд дол.; тисячі домогосподарств) та місто мільярдерів (від 1 млрд дол.; близько 400 домогосподарств).

У сучасній економічній науці немає єдності в поглядах учених щодо терміна, за допомогою якого можна було б відобразити особливості існування фінансової еліти. Наприклад, 1982 р. відбувся ключовий, поворотний момент для визначення ролі найбагатших у суспільному житті, коли журнал Forbes опублікував перший список 400 найбагатших індивідів США (майно вартістю більш ніж 100 млн дол., мільярд для того часу являв собою завелику суму грошей, якою могло оперувати лише державне керівництво).

Зазвичай під елітою розуміли тих, хто володів засобами виробництва та експлуатував робочу силу. У сучасній економічній системі клас еліти представлений високопрофесійними менеджерами, які змогли отримати максимум вигоди від глобальної реструктуризації економіки та переходу від старої системи міжнародного поділу праці до нової. Нова система міжнародного поділу праці виникла в 1960-х рр., коли

стратегії транснаціональних корпорацій стали більш незалежними, а бізнес-послуги набули значного розповсюдження на глобальному ринку. Найважливішим фактором розвитку економік сьогодні вважаються знання та продукування, зберігання і швидкість поширення інформації. Перелічене дозволяє створити товари і послуги, що задовольняють специфічні та ексклюзивні потреби. А отже, до нової еліти слід зараховувати осіб, які володіють найважливішою інформацією, а також споживають різноманітні послуги – від консультаційних до послуг з управлінням майном тощо. Можна виділити 4 основні групи таких індивідів:

- менеджери ТНК та філій;
- транснаціональні бюрократи;
- міжнародні політики та професіонали;
- спеціалісти, що працюють зі споживачами (сфера торгівлі та медіа).

Представники кожної з цих груп, які є основою збереження капіталістичної економіки, займаються диференційованою діяльністю і можуть бути зараховані до декількох груп одразу та отримують основний вигаш від розвитку глобальної економіки. Структура сучасного споживання дозволяє поділити суспільство на дві групи: ті, хто отримує бізнес-послуги, та обслуговуючий клас, або виділити два основні сектори глобальної економіки: інформаційна економіка, що представлена працею висококваліфікованих фахівців, та виробнича економіка, яка ґрунтується на використанні робочої сили, що не потребує розширення специфічних знань та пошуку інформації.

Перші списки Forbes відзначали заможних індивідів, чие багатство базувалося на “старих” грошах, серед них були промисловці, транспортні й нафтові магнати, традиційні банкіри та фінансисти. Але починаючи з середини 80-х рр. у списках Forbes з’являються представники нової економіки, які сприяють появі й розповсюдженню мереж бізнес-послуг. Існує декілька підходів до визначення рівня добробуту індивідів. Перший пропонує загальновідомі дефініції. Мільйонер – особа, що може підтримувати дозвільний спосіб життя без потреби працювати. Мульти-мільйонер – особа, що володіє нерухомістю та бізнесом у різних країнах світу. Мільярдер – особа, якій притаманні зазначені вище риси і яка володіє певною економічною та політичною владою і здатністю змінювати світ та суспільство. [1].

У зв’язку з появою індустрії управління добробутом з’явився фінансовий підхід для визначення рівня багатства:

- особи з високим чистим доходом (ОВЧД), вартість майна більше 1 млн дол. США;
- особи з ультрависоким чистим доходом, вартість майна більше 1 млрд дол. США [3].

Як було зазначено вище, клас глобальної еліти являє собою сектор так званої “швидкої економіки”, адже призводить до швидких змін соціально-економічної структури суспільства. Отже, цікаво дослідити просторове розміщення ОВЧД. Найчастіше представників глобальної еліти називають новими космополітами, тому що основна частина споживання припадає на “швидких суб’єктів економіки”, які функціонують у транснаціональному просторі. Інфраструктура швидкої економіки складається з аеропортів, бізнес-регіонів високого рівня, ліній готелів та ресторанів високого рівня, найдорожчих ексклюзивних бутиків, галерей мистецтва та ліній фітнес-центрів, іншими словами, так звана “гламурна зона” відокремлена від решти економічних суб’єктів – більшості світового населення. Таким чином, можна зазначити, що одна з ознак влади та багатства – мобільність.

Цікавим також видається визначення розміру та складу світу осіб з високим чистим доходом (табл. 1). Стан світового добробуту: у 2010 р. кількість осіб з чистим високим доходом зросла на 17, 1 %, до 10 млн, незважаючи на загальне зменшення глобального внутрішнього продукту. Глобальний добробут ОВЧД покращився та збільшився на 18,9 % до 39,0 трлн дол. США. Вперше за весь час вивчення ОВЧД їх кількість в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні була такою ж значною, як і в Європейському (3 млн осіб). Причиною такого зрівняння кількості заможних людей у двох різних частинах світу можна вважати менші темпи зростання й покращання добробуту в Європі, в той час як Азіатсько-Тихоокеанський регіон характеризувався послідовним зростанням і стабільним станом ринку.

Таблиця 1

Локалізація фінансової еліти у світовій економіці (складено за [4])

Країна	Мільярдери, млн осіб	Частка мільярдерів у загальній кількості населення, %	Галузь економіки
Сингапур	4,7	11,4	Банківські послуги
Гонконг	7,1	8,8	Нерухомість
Швейцарія	7,6	8,4	Біотехнології
Кувейт	2,	8,2	Нафта
Катар	0,84	7,4	Природний газ
Об’єднані Арабські Емірати	4,9	6,3	Нафта
США	310,2	4,1	Інвестиції
Бельгія	10.4	3,5	Експорт
Ізраїль	7,4	3,3	Технології

Тайвань	23	3	Електроніка
---------	----	---	-------------

Добробут тихоокеанських ОВЧД оцінюється в 9,7 трлн дол. США, що на 30,9 %, або на 9,5 трлн дол. США більше, ніж добробут європейських ОВЧД. Слід зазначити, що концентрація ОВЧД у просторі залишається майже незмінною: у США, Німеччині та Японії їх мешкає 53,5 % від світової кількості [4].

Якщо ж детальніше розглянути локалізацію ОВЧД, то побачимо, що вони потребують наявності центрів глобальної економіки, в яких представник фінансової еліти почуватиме себе комфортно, тобто це міста світу, де розташовані необхідні бізнес-центри і виробничі та споживчі мережі. До таких міст слід зарахувати глобальні міста світу, які відзначаються не тільки великою кількістю населення та територією, а й місцем і роллю у глобальній економіці, ступенем поєднання із сітьовою економікою). Безсумнівними лідерами серед глобальних міст слід вважати Лондон і Нью-Йорк, оскільки це не лише бізнес-центри світової економіки, а й центри генерування нових осіб з високим чистим доходом, про що свідчить розгалужена інфраструктура, якість робочих місць та рівень зарплат. Одним з показників, за якими можна визначити локалізацію фінансової еліти, вважаються можливості для ексклюзивного споживання (табл. 2).

Таблиця 2

Найдорожчі вулиці світу (складено за [3])

Вулиця	Місто	Вартість кв. м (фунти стерлінгів)
Avenue Princess Grace	Монако	115,000
Chemin de Saint-Hospice	Ніцца	60,000
Fifth Avenue	Нью-Йорк	44,000
Kensington Place Gardens	Лондон	40,000
Avenue Montaigne	Париж	33,000
Severn Road	Гонконг	24,000
Ostozhenka Street	Москва	21,000
Wolseley Road	Сідней	17,000

До 1980-х рр. американський та європейський ринки надання послуг з управління інвестиціями та капіталом обслуговувались в основному приватними банками США та Європи, філії яких розташовано у глобальних містах: Нью-Йорку, Лондоні, Гонконгу, Парижі тощо. У 1990-х рр., коли помітно зросла кількість мільйонерів, з'явилась потреба у приватних фірмах з управління добробутом (табл. 3), які надають такі послуги: брокеридж, банківські послуги, кредитування, консультування, страхування майна і продукції, управління майном.

Таблиця 3

Найбільші приватні фірми з управління добробутом (складено за [3])

Приватні банки Arbuthnot Latham & Co Adam & Company Bank J Safra C Hoare & Co Lloyds TSB Private	Управління майном Aberdeen Asset Man. Credit Suisse Asset Man. Pictet Asset Man. St James Place Virgin Money Man.	Юридичні фірми Allen & Overy LLP Baker McKenzie LLP Dawson Cornwell Macfarlanes LLP Forsters LLP
Бухгалтерські послуги Baker Tilly Deloitte Grant Thornton Moore Stephens Shipleys	Страхування AIG UK Ltd Brit Insurance Ltd DAS Legal Markel International QBE Insurance	Інвестиційні банки Citi Private Bank HSBC Private Bank J P Morgan Private Bank UBS AG

Індустрія управління добробутом являє собою глобальний сектор економіки, який складається з приватних банків (табл. 4), універсальних банків, фінансових консалтингових фірм, універсальних банків, які обслуговують власних співробітників – осіб з високим чистим доходом, центрів з управління домогосподарствами, що обслуговують осіб з ультрависоким чистим доходом та мільярдерів у США.

Таблиця 4

Найбільші приватні банки світу, 2010 (складено за [3])

Банк	Капітал, яким управляє банк	
	млрд дол. США	частка ринку, %
Bank of Am/M Lynch	1 501	12.9
UBS	1,394	12.0
Citi	1320	11.4
Wells Fargo	1,000	8.6
Credit Suisse	612	5.3

J P Morgan	552	4.8
Morgan Stanley	522	4.5
HSBC Group	352	3.0
Deutsche Bank	231	2.0
Other banks	4177	35.5

Висновки. Сучасний погляд на ОВЧД дозволяє виділити деякі позитивні моменти їх економічної поведінки, що сприяють подальшому рухові економіки. Хоча структура споживання й не змінюється та доволі активно афішується за допомогою засобів мультимедіа, особи з високими доходами, а також з ультрависокими доходами відіграють роль певних символів глобалізації та економічного розвитку. З одного боку, власними історіями успіху вони пропагують можливість вибору життя і споживання. З іншого боку, ексклюзивні потреби викликають необхідність пошуків та відіграють роль двигунів прогресу, адже створюються нові продукти та послуги, що також призводить до виникнення нових прошарків населення. Ультрабагаті особи отримують ексклюзивні послуги (банківські, страхові, управління майном) від висококваліфікованих професіоналів – багатих осіб, які, у свою чергу, користуються послугами середнього класу тощо.

Отже, можна зазначити, що клас найбагатших функціонує між національними економіками у глобальному просторі та являє собою ключовий фактор у формуванні сільового суспільства, адже, з одного боку, є його ініціатором (створення мереж з виробництва та надання послуг), а з іншого – активним споживачем, який через своє вимогливе й розкішне споживання сприяє постійному вдосконаленню якості та появі інновацій.

Література

1. Офіційний сайт Centre for Economics and Business Research [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cebr.com>
2. Frank R. Richistan: A Journey Through the American Wealth Boom and the Lives of the New Rich / Frank R. Richistan. – Crown Business, 2007. – 277 p.
3. Офіційний сайт дослідної групи з глобалізації та світових міст [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lboro.ac.uk/gawc>
4. Офіційний сайт Capgemini wealth management [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.capgemini.com>